

© GERT JOCHEMS

Hoe blijven we boven water?

De intense neerslag die de Westhoek onder water zet, is een voorbode. Zijn we voorbereid op een toekomst met nog veel meer wateroverlast? De Tijd zoekt in de ondergelopen regio naar oplossingen. **'Met baggeren en pompen redden we het niet.'**

FEMKE VAN GARDEREN

Is dat iemand op een supboard? Of is het een kano? Twee mannen discussiëren over wat ze in de verte zien. En dat is opmerkelijk. Aan de Bethoosterse Broeken in Kortemark wordt nooit aan watersport gedaan. Hier zijn normaal alleen weilanden en akkers te zien, maar niet zo op deze woensdagmiddag. De aanhoudende regen heeft het hele landschap blank gezet, waardoor het nu, op de supper of kanoër na, een bevreemdend stuk niemandsland is. Een paar schuilhokken voor koeien piepen net boven het water. Iets verderop drijven bladeren van rode kolen. 'Ik hoop dat de boer op tijd was om te oogsten', zegt gedeputeerde Bart Naeyaert (CD&V).

De man, die in West-Vlaanderen mee de 3.653 kilometer aan beken en grachten beheert, heeft in zijn carrière al veel waterellende gezien. 'Maar de situatie nu is ook voor mij uitzonderlijk', zegt hij. De christendemocraat gidst ons, samen met Jan Vandecaveye, de directeur van de provinciale dienst waterlopen, door de geteisterde Westhoek. Niet om de ondergelopen kelders en veel ergere schade te tonen. Wel om te illustreren hoe ze hier, in een van de uithoeken van Vlaanderen, de overlast proberen te bestrijden.

Ook de Bethoosterse Broeken dragen bij aan die strijd. Ze vormen in deze regio een belangrijke natuurlijke buffer. Als het water de grond niet meer in kan en na-

Lees verder op pagina 16

Vervolg van pagina 15

burige beekjes uit hun oevers treden, is het de bedoeling dat dit laaggelegen en uitgestrekte gebied helemaal volloopt. Op die manier zou overlast elders voorkomen moeten worden.

Maar dat is dit keer niet gelukt, leert een aanhoudende stroom aan berichten over de waterproblemen in West-Vlaanderen. Ruim een week geleden werd het provinciaal rampenplan afgekondigd. Gemeenten proberen zich sindsdien te wapenen met zandzakken en waterpompen. Maar plekken als Woumen bij Diksmuide, Merkem bij Houthulst en Noordschote bij Lo-Reninge liepen alsnog onder. Tientallen gezinnen hebben intussen hun huizen moeten verlaten. De brandweer probeert met extra dijken meer schade te voorkomen. 'Maar elke druppel die er nu valt, is er een te veel', stelde onder meer Lode Morlion, de burgemeester van Lo-Reninge (CD&V), donderdag.

Op sommige plekken viel in één dag tot 40 liter water per vierkante meter, op een totaal van zo'n 300 liter per vierkante meter in de afgelopen weken. Dat zijn uitzonderlijke hoeveelheden die mee verklaren waarom de Westhoek in de problemen raakt. Maar het is lang niet de enige regio die kwetsbaar is voor zo'n extreme neerslag. Experts stellen dat dit scenario zich op een paar honderd andere overstromingsgevoelige plekken in Vlaanderen kan herhalen.

Wetlands

'Wat zeker is, is dat we in de toekomst vaker met dit soort situaties geconfronteerd zullen worden. Iedereen gaat uit van meer en extremere buien', zegt hydroloog Patrick Willems (KU Leuven). Dat heeft met de klimaatverandering te maken. Die maakt onze lucht warmer, waardoor ze grotere hoeveelheden waterdamp kan vasthouden. Dat werkt extreme droogte, maar ook extreme regenval in de hand.

Zeker in onze contreien brengt dat serieuze risico's met zich mee. Volgens de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) ligt 12,6 procent van Vlaanderen in overstromingsgevoelige gebieden zoals die rond de Dender, Schelde en Demer. Concreet: zo'n half miljoen inwoners riskeert volgens studies wateroverlast. Al is niet iedereen daarvan op de hoogte. Er is sinds 2013 een meldingsplicht voor panden in mogelijk overstromingsgebied. Bouwen of verbouwen in overstromingsgevoelige gebieden wordt door de overheid ook niet altijd toegelaten.

Wat zeker is, is dat we in de toekomst vaker met dit soort situaties geconfronteerd zullen worden. Iedereen gaat uit van meer en extremere buien.

Patrick Willems

Hydroloog (KU Leuven)

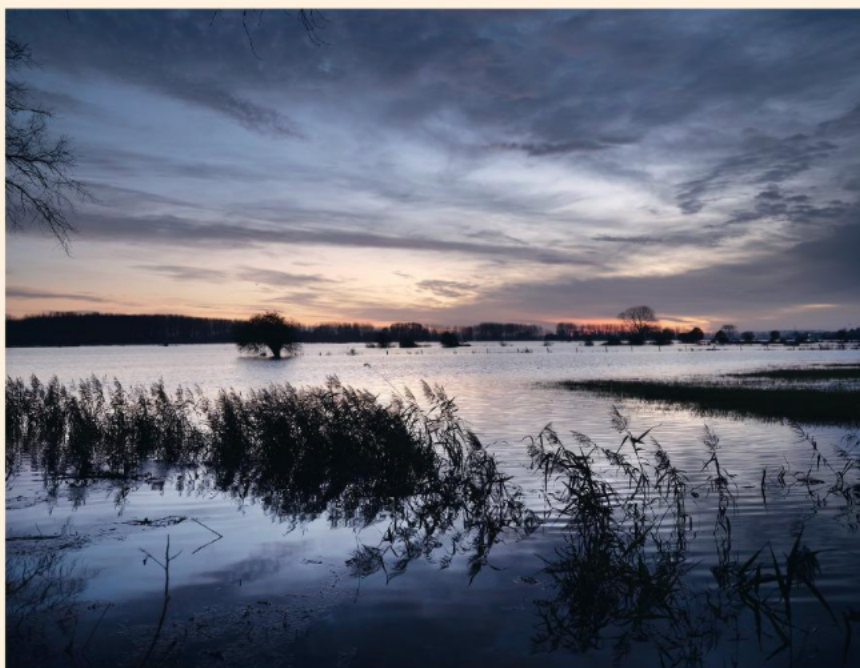
Dat Vlaanderen tot de kwetsbaarste regio's van Europa behoort, heeft niet alleen te maken met onze bevolkingsdichtheid. Er is ook veel verharde grond, waardoor het water moeilijk kan wegsijpelen.

Daar komt bovenop dat we sinds de jaren vijftig en zestig bijna driekwart van onze 'wetlands' zijn kwijtgespeeld. Wetlands zijn natuurlijke buffers in de vorm van natte bossen, graslanden, moerassen, vennen en heidegebied. Vandaag heeft Vlaanderen daar nog slechts 68.000 hectare van - door de jaren heen is zo'n 37.000 hectare verdwenen door de aanleg van bebouwing. Al wordt voor het grootste verlies - zo'n 142.000 hectare - naar de intensivering van de landbouw gekeken.

Die combinatie van factoren verklaart mee waarom het vandaag zo misloopt. Of zoals Willems het zegt: 'Als water niet de ruimte krijgt die het nodig heeft, dan zoekt het die zelf op.'

Waterbuffer

In Kortemark weten ze dat maar al te goed. 4 juli 2005 was voor die gemeente een rampzalige dag. Het waterpeil ging er toen boven 9 meter, waardoor het hele centrum onderliep, met zeker 5 miljoen euro schade tot gevolg. 'Toen gingen mensen hier in bootjes rond, nu is er niks van

Bart Naeyaert en Jan Vandecaveye. © GERT JOCHENS

overlast te merken', zegt Naeyaert.

Hij neemt ons mee naar een plek waar ze sinds 2005 fors geïnvesteerd hebben om waterellende te voorkomen. Ze heet de Kreekmeersen en is op het eerste gezicht een stadspark, met wandelpaden, fitnessoestellen en picknickbanken. 'Veel mensen weten het niet, maar deze plek is een gecontroleerd overstromingsgebied', zegt de politicus. Hij wijst naar een 3 hectare grote vijver die water buffert als de nabijgelegen beken overlopen. Stukken met platgedrukt gras en modder verraden dat het onlangs nog gebeurde. 'Maar het water kon tot nu toe snel wegtrekken', vult Vandecaveye aan, die benadrukt dat de capaciteit enorm is. 'Zelfs als het water 2 meter boven dit wandelpad zou reiken, blijft het centrum droog. Ook de dijken die we daar hebben opgetrokken, helpen daarbij.'

Dit soort ingrepen hebben volgens de heren op tientallen bewoonde plaatsen in West-Vlaanderen al sociaal gebracht. 'Ik mag er niet aan denken hoe het anders zou geweest zijn', zegt Naeyaert.

Vraag je het grondwaterspecialiste Marijke Huysmans (VUB), dan zegt ze dat zulke artificiële ingrepen lang niet de enige oplossing vormen. Veel grotere effecten worden volgens haar bereikt als we groot-schalige, natuurlijke overstromingsgebieden proberen in te richten. Dat kan in de riviervalleien. Door de jaren heen zijn veel van die lagergelegen plekken hun natuurlijke functie verloren, omdat de rivier er over lange afstanden door de mens is ingedijkt. Nochtans is zo'n gebied een perfect, natuurlijk overstromingsgebied. Dat kunnen we volgens haar herstellen, door de rivieren weer ruimte te geven en de waterlopen opnieuw te laten meanderen.

Er zijn niet alleen in de valleien grote ingrepen nodig, maar ook bovenstrooms. Daar moet water kunnen infiltreren en vastgehouden worden, aldus Huysmans. We moeten het water uit bovenstroomse gebieden vertragen, bijvoorbeeld door

nieuws is: al die zaken zullen uiteindelijk ook het probleem van de droogte aanpakken. De oplossingen van dat probleem zijn grotendeels dezelfde als die bij wateroverlast: meer infiltratie, meer bufferen en vertraagd afvoeren.

Naeyaert is er ook van overtuigd dat ons beter wapenen niet een kwestie is van één oplossing te bedenken. Tegelijk zegt hij: 'Zelfs de Kreekmeersen is niet in een twee-drie gerealiseerd geraakt. Het heeft jaren gekost om te komen tot wat dit overstromingsgebied nu is. Je moet enorm veel stakeholders aan tafel krijgen, de ene na de andere vergunning aanvragen en mis-schienen nog het moeilijkste: de eigenaar van zo'n grond overtuigen die te verkopen.'

Willems noemt dat een van de heikelste punten in het waterbestendig maken van Vlaanderen: we zitten met veel grondeigenaars. Veel van de natuurlijke overstromingsgebieden zijn ingepalmd voor menselijke activiteit. In veel gevallen gaat dat over landbouw. Het is niet eenvoudig die ondernemers te vragen hun gronden, vaak met kapitaalintensieve gewassen, op te geven of te verplaatsen, zegt Willems. Tegelijk vindt hij dat die piste wel nodig is. 'Want wat is het alternatief? Niks doen en om de zoveel jaar alles zien onderlopen? Er is nu al zoveel leed. En de economische impact is ook navenant.'

Dat bleek afgelopen week al: West-Vlaamse aardappelboeren gaven aan erg bezorgd te zijn over hun oogst. Velen getuigen dat hun velden te nat waren om met machines te berijden. 'Als het voor de jaarwisseling nog vries, is alles wat in de grond zit verloren', stelden ze eerder deze week in De Tijd.

Waterreflex

Als Vlaanderen ooit door een 'waterbom' wordt getroffen, zoals in Wallonië in 2012, zou de schade immens zijn. Experts als Willems berekenen dat die tot meer dan 8 miljard zou oplopen.

Maar met de klassieke oplossingen - genre baggeren en pompen - gaan we het in een veranderend klimaat zeker niet meer redden, benadrukt hij. 'De dijken verhogen, dat hoor ik vaak als suggestie. Maar die zullen over tien jaar opnieuw te laag zijn. Als we niet achter de feiten willen aanlopen, dan moeten we met duurzame aanpassingen komen.' Dat wil onder meer zeggen: zo veel mogelijk dijken afbreken. 'Dat voelt tegenstrijdig aan, maar is wel de manier om meer natte grond te bekommen.' Daarbij zullen natuurlijk slimme keuzes gemaakt moeten worden. 'Het kan niet de bedoeling zijn woonwijken te laten onderlopen. Maar we zullen wel moeten beslissen wat voor ons een aanvaardbaar risico is, en welke gebieden tussen woonwijken in noodgevallen even blank kunnen worden gezet.'

Volgens Jeroen De Waegemaeker van het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) moeten we daarvoor niet alleen naar de boeren kijken. 'We moeten allemaal de hand in eigen boezem steken. Zelfs wie in de stad woont. We moeten allemaal bij nieuwe projecten of infrastructuur de waterreflex maken.'

Wat dat laatste betreft, mobiliseren ex-

perts ook wie nooit last heeft van water. Ook zij zullen inspanningen moeten leveren om anderen ellende te besparen, al hebben ze daar zelf geen direct voordeel bij. Zeker op het niveau van gemeenten en steden, maar ook tussen verschillende landen is dat een moeilijke discussie. Neem Frankrijk. De extreme regen die ook dat land over zich krijgt, stroomt af naar de Westhoek en zet extra druk op de IJzer die nu al verzadigd is. Ook al zijn er gezamenlijke initiatieven als Magetiaux (een Frans-Belgisch project van 2,2 miljoen euro dat de afwatering bij hoogwater moet verbeteren tussen Duinkerke en Nieuwpoort), de afstemming kan nog altijd beter. Volgens Willems is het nu nog te vaak ieder voor zich.

Geen overzicht

Zowat iedereen die met water bezig is, benadrukt dat de aandacht voor hun domein over de jaren enorm is toegenomen. In Vlaanderen gebeuren veel en goede dingen. Voorbeeld daarvan is niet alleen het tienpuntenplan 'Weerbaar Waterland', maar ook de Blue Deal, waarmee de Vlaamse overheid sinds 2020 ook de strijd tegen droogte probeert op te voeren. Veel van de 70 acties en 400 projecten zullen niet alleen waterschaarste, maar ook wateroverlast tegengaan.

Toch worden er kanttekeningen geplaatst. 'We kennen de risicopunten en weten welke richting we uit moeten. Tegelijk hebben we geen idee waar we vandaag precies staan. Het overzicht ontbreekt', zegt Willems. Hij wijst op het totaal aantal kubieke meters die we langs valleien moeten bergen, de hoeveelheid ruimte die we voor rivieren willen creëren of de precieze vertraging die we stroomopwaarts kunnen realiseren. 'We weten niet hoeveel van die doelen vandaag al bereikt zijn.'

Wat nodig is, is dat alle partijen daarom nog eens rond de tafel zitten: provincies en gemeenten, agentschappen als de Vlaamse Milieumaatschappij en de Vlaamse Waterweg, maar ook landbouw- en natuurbewegingen. Willems: 'Die moeten samen een actieprogramma opstellen waarvoor de overheid liefst ook een methodek bepaalt. Zo weet iedereen wat er tegen wanneer moet gebeuren en welke risico's we als maatschappij willen toelaten.' Het is zaak daar niet mee te talmen. 'Anders haalt de klimaatverandering ons aanpassingsvermogen in.'

Desperate times

Vandaag overheerst, zeker in West-Vlaanderen, het crisisbeheer. Geen plek waar dat duidelijker is dan de Ganzenpoel in Nieuwpoort, waar Naeyaert en zijn mede-werker hun rondgang afsluiten.

Met hier en daar regenwaterputten te installeren of parkings te ontharden gaan we er niet raken.

Marijke Huysmans

Grondwaterspecialiste (VUB)

Zes waterwegen komen in dit sluisen-complex samen waar immense hoeveelheden water naar de Noordzee stromen. Maar in tijden van extreme regenval, zoals nu, probeert de civiele bescherming het debiet nog op te krikken met sterke pompen. Die machines jagen, ook wanneer de sluisdeuren dicht moeten door het hoogtij, tientallen kubieke meters water per seconde extra de zee in, zodat het peil in het IJzerbekken sneller daalt en het binnenland ontlast raakt.

'We zijn de tel kwijt', antwoordt een civiele bescherming in reddingsvest schreeuwend, terwijl het water met immens kabaal achter hem de sluis inspuist. 'Wat ik wel weet is: meer faciliteiten hebben we niet. Dit is het maximum dat we kunnen doen.'

Als het van Naeyaert afhangt, worden dringend zulke pompen met grote capaciteit permanent geïnstalleerd. 'Het moet een maatregel zijn boven op de vele andere natuurlijk, om ons in desperate times bij te staan'. Experts hopen vooral op structurele oplossingen. De Waegemaeker: 'Ik denk dat daar nu een momentum voor is.'